Nybro kommuns
kulturmiljöprogram

UVAFORS

Kråksmåla socken

Länsstyrelsen
Kalmar län

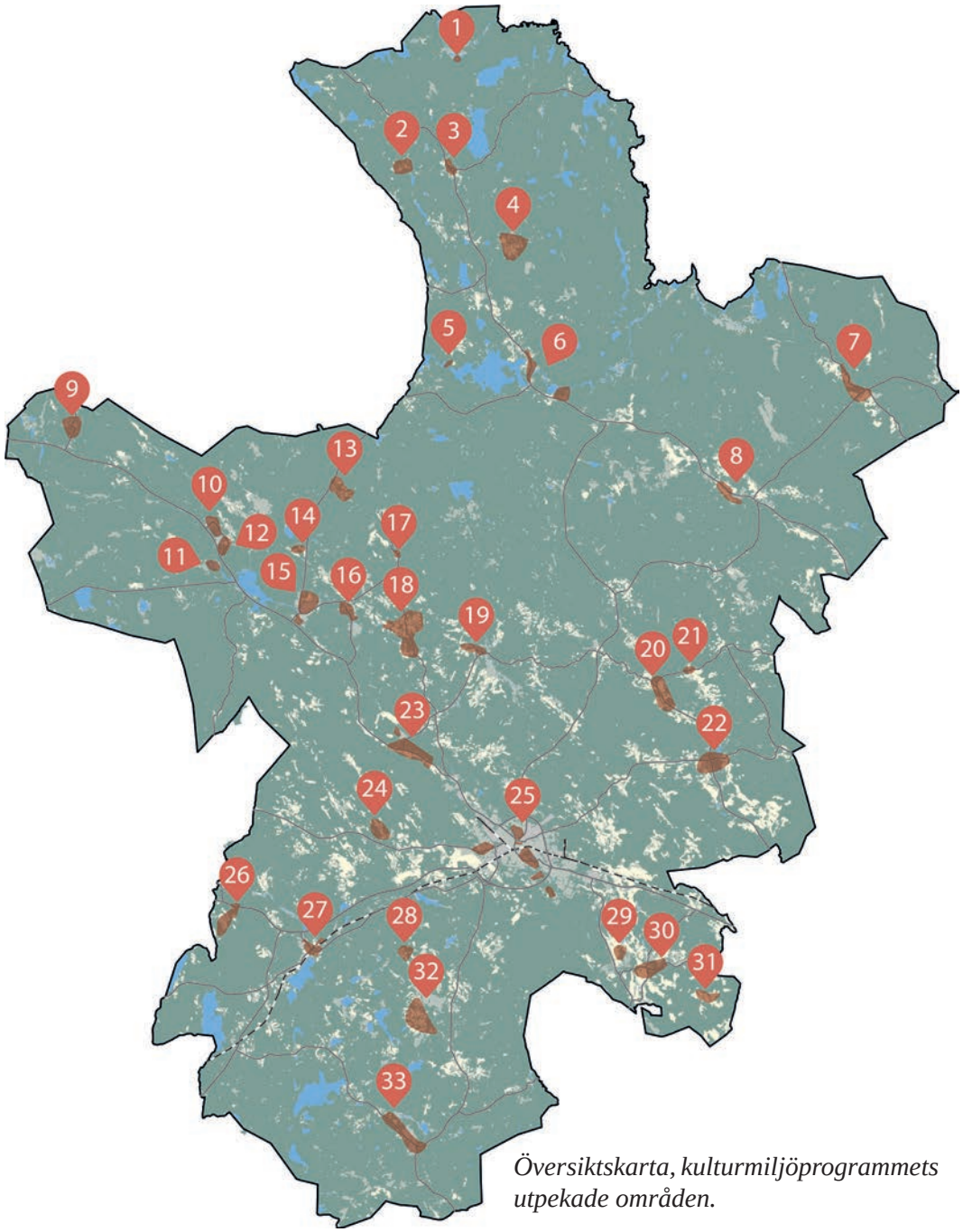
NYBRO
KOMMUN

KALMAR·LÄNS·MUSEUM

Kulturmiljöprogrammet omfattar 33 områden på olika platser i kommunen.

Länsstyrelsen i Kalmar län beviljade medel till arbetet och Kalmar läns museum anlitades för det praktiska genomförandet.

1. Skoga
2. Lindshult
3. Kråksmåla
4. Torshult, Torshultamåla
5. Uvafors
6. Alsterbro, Sandslätt
7. Rugstorp, Abbetorp
8. Bäckebo
9. Målerås
10. Gullaskruv bruksort
11. Barkeström
12. Hälleberga
13. Applaryd
14. Gullaskruv säteri
15. Orrefors
16. Flygsfors
17. Gadderås
18. Skedebäckshult
19. Flerohopp
20. Gunnabo
21. Duvetorp
22. Kristvallabrunn
23. Brånahult
24. Holmen, Göttorp
25. Nybro stad
26. Kopparfly
27. Örsjö
28. Ebbehult
29. Gårdsryd
30. S:t Sigfrid
31. Brändebo
32. Agebo
33. Alsjöholm

Översiktskarta, kulturmiljöprogrammets utpekade områden.

Läsanvisning

HUVUDOMRÅDE

Här lär du först känna kulturmiljön. Huvudområdet är ett större område som ger en övergripande kunskap om kulturmiljöns landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling.

KÄRNOMRÅDE

Här får du en djupare beskrivning av områdets värden. Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

HISTORIK

Här hittar du berättelser om människor och andra viktiga företeelser som präglat kulturmiljön. En förklaring till varför de höga kulturhistoriska värdena finns på platsen.

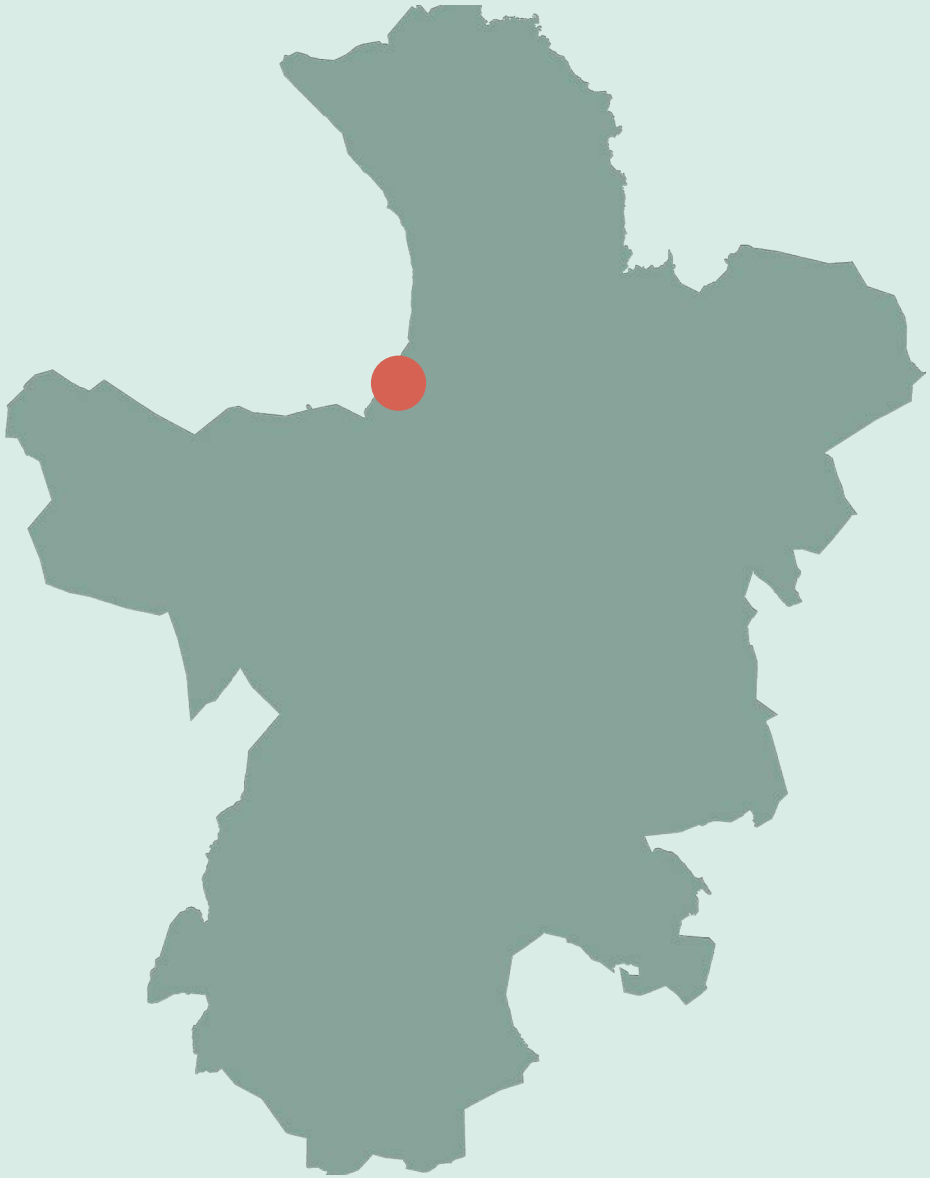
I FRAMTIDEN

Här ges förslag på förhållningssätt inför framtiden för hur kulturmiljön ska bevaras och utvecklas.

I texten finns siffror inom parentes (1), de hjälper dig att hitta rätt i kartorna för huvud- och kärnområdet.

Bilder är tagna av Kalmar läns museum där inget annat anges.
Text: Susann Johannisson, Kalmar läns museum
Arkeologi: Helena Victor, Kalmar läns museum
Layout: Nybro kommun
Senaste revidering: 2024-12-12

Kulturmiljöerna i Nybro kommun är levande miljöer under ständig förändring. Därför finns det risk att utskriven eller tryckt kopia av kulturmiljöprogrammet inte är den senast uppdaterade versionen. På nybro.se finns den senaste versionen digitalt.

Uvafors är en kraftstationsmiljö, en liten vattenanknuten kulturmiljö vid Alsterån, som är utpekad i länsstyrelsens projekt Inventering och värdering av kulturmiljöer vid vattendrag (INVÄVA) som värdefull kulturmiljö, 2017. Uvafors ligger också inom ett område som är utpekat av länsstyrelsen (1997) som ett område med mycket högt naturvärde, (Hindsjöbäckens dalgång-Alsterån, område nr 14 i Nybro kommun).

Huvudområde

Huvudområdet är ett större område som ger en övergripande kunskap om kulturmiljöns landskapliga förutsättningar och bredare historiska utveckling.

1 Uvafors
2 Uvahult
3 Gloren
12 Uvatorp
13 äldre kvarnläge
14 äldre kvarnläge
Huvudområde
Kärnområde
Vandringsled
Värdefulla vägar och vägmiljöer
Fornminne
ckstorp
Granmossen
Hagen
Bromossen
Store mossen
Ekelund
Valterkärr
Uvahult
Rävkärret
Rydängen
Uvatorp
Alsterån
Gloren
Uvafors
Slaggvarp
N

Beskrivning av huvudområdet

Uvafors (1) ligger i Nybro kommuns norra del, mitt emellan de båda glasbruksorterna Alsterbro i Kalmar län och Alsterfors i Kronobergs län. Uppströms Uvafors rinner Alsteråns huvudfåra ut i Uvasjön och genom ett trängre parti, den så kallade Gloren (3), innan den just vid Uvafors faller ut i Store Hindsjön. Vid Uvafors finns ett naturligt smalt parti som bildat ett vattenfall, vilket är ursprunget till denna kulturmiljö - en kvarnmiljö sedan mer än 300 år tillbaka.

Nuvarande dammbyggnad (4), vattenspegeln i dammagasinet och Alsterån är närvarande i hela miljön. Dammbyggnaden från cirka 1920, är byggd i stora block av huggen granit, cirka fem meter hög och har monumental karaktär. Ett högrest ställverkstorn eller utledningstorn (5) från 1921 med trappstensgavel i national-romantisk stil, är unikt i kommunen. Detta utgör blickfång i miljön. Dammvallen är även grund för en vägbro över Alsterån, från 1920.

I miljön finns en tillhörande maskinistbostad (7), ett tidigare snickeri (8), vilket är en förfallen industribyggnad i tegel som varit både tråddrageri och bobinfabrik, en chefsbostad (10) och en arbetarbostad (9) till bobinfabriken samt flera bostadshus. I landskapet runt kraftstationen finns luftburna kraftledningar ner mot Nybro. Kraftstationen och dammen byggdes i slutet av 1910-talet och miljön som helhet speglar med stor tydlighet den första stora byggnadsperioden av elektriska vattenkraftverk i Kalmar län. Perioden sammanfaller med industrialismens egentliga genombrott i länet, som skedde omkring sekelskiftet 1900 och under 1900-talets första decennier.

Nedströms bron finns ett äldre broläge (15). Det är inte troligt att några grunder finns kvar efter dessa, eftersom utskovsfåran byggts om. Uppströms Uvafors finns ett par andra äldre kvarnlägen (13, 14).

I området finns också lämningar efter tidig järnframställning som blästbrukslämningar och slaggvarp. Lämningarna tyder på lågteknisk järnframställning från åtminstone tidig medeltid och kanske även järnålder. Järnframställningen är en del av den storskaliga järnproduktion som ägde rum främst i den norra halvan av Nybro kommun under tidig medeltid och som förmodligen låg till grund för etablerandet av ny bebyggelse under denna tid. Lämningar av tjärdalar visas också på skogsmarksbruk där skogens resurser tagits tillvara under historien.

Historiskt och geografisk hör miljön samman med byn Uvahult (2), som ligger cirka 1 kilometer norr om Uvafors. När namnet Uvafors bildades är inte klarlagt, men en särskild kvarntomt har markerats redan på 1784 års karta, se under kapitlet historik nedan. Att namnet är inspirerat av byns namn är tydligt.

Kärnområde

Kärnområdet har särskilt höga kulturhistoriska värden, med koncentrationer av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, fornlämningar och/eller landskapsobjekt.

Kulturvärden inom kärnområdet

Uvafors har ett högt kulturhistoriskt värde som representant för en kraftstation från tiden kring 1920, byggd på en flera hundra år gammal kvarnplats. Kraftstationen tillhör en av få i hela länet som anlades av en kommun, för att säkra kraftförsörjningen till tätorten Nybro. Verksamheten kan tydligt kopplas till elektrifieringen av hela kommunen, med en koncentration under perioden 1920- och 40-talen. Elförsörjningen påverkade både industrialiseringen i kommunen och privatpersoners liv, och går hand i hand med det moderna Sveriges framväxt. Anläggningen har ett ställverkstorn med trappstegsgavel i nationalromantisk stil, som är unikt i kommunen men samtidigt ett tidstypiskt exempel på det tidiga 1900-talets nya tekniska byggnader. Dammbyggnaden är uppförd av huggen granit i den tidens anda. I miljön finns också en tidigare bobinfabrik vilket har ett särskilt kulturhistoriskt värde för Nybro kommun, som ingår i ett "bobinrike".

Skog

Vatten

Symbolerna hänvisar till den kulturmiljöprofil som togs fram för Nybro kommun 2019.
I Uvafors finns exempel på kulturmiljöer ur kategorierna skog och vatten.

Uvatorp
Alsterån
Gloren
Uvafors
Slaggvarp
10
11
4
9
7
6
8
5
15
N
Numrering av objekt
Huvudområde
Kärnområde
Vandringsled
Värdefulla vägmiljöer
Fornminne

4 dammbyggnad

5 ställverkstorn eller utledningstorn

6 kraftverksbyggnad

7 maskinistbostad

8 Snickeri/ bobinfabrik/tråddrageri

9 arbetarbostad

10 chefsbostad

11 bostadshus

15 äldre broläge

Kraftstationen

Den höga dammbyggnaden (4), dammvallen, är en skalmur, klädd på nedsidan med stora block av huggen granit. På uppsidan och kring dammluckor är muren pågjuten senare. Dammbyggnaden som är 4,9 meter hög tillhör de större i kommunen. Intaget ligger cirka två meter lägre. De stora stenblocken och den höga höjden gör att dammvallen utstrålar kraft och styrka. Vallen bär både en bro och ska stå emot stora vattenmassor. Att vattenfallet har hög höjd och inte sinar på sommaren bidrog till att kraftverket anlades just här. Både själva dammbyggnaden, dammvallen, och vattenspegeln är viktiga i kulturmiljön. Eftersom kraftverket (6) ligger direkt vid fallet finns inga verkskanaler. Direkt nedanför dammvallen ligger den gjutna turbinsumpen, intill kraftstationen (6). Ställverkstornet (5) är en spektakulär byggnad på denna plats, med trappstegsgavel i nationalromantisk stil. Den nationalromantiska stilen har hämtat sitt stilideal i medeltiden och utstråla medeltida borg, styrka, massiva bärande väggar och ärorik historia. Ställverkstornet är byggt av tegel, som putsats. Huset har karaktär av slutet torn, med en liten dörr och små fönster. Kraftstationsbygganden är både lägre och mer lågmäld i sitt uttryck, men har också nationalromantiska drag med smårutiga fönster. Inne i kraftstationen finns två Franis tvillingturbiner på 110 och 100 kw.

Uvafors kraftverk, såväl dammbyggnaden som själva stationsbyggnadne har ett högt kulturhistoriskt värde. Kraftstationen har ett tidstypiskt och genuint yttre, med ett särpräglat och iögonfallande ställverkstorn som fungerar som ett landmärke i landskapet. Tornet gör att Uvafors blir en speciell plats, en plats att minnas.

På backen söder om kraftstationen ligger maskinistbostaden (7), med utsikt över dammen. Huset har till stora delar kvar sin ursprungliga karaktär av 1890-talsstil. Det är en trävilla med smal, hyvlad, liggande träpanel, viss snickarglädje, höga T-postfönster och bevarat lertegeltak.

Nedanför dammvallen finns den gjutna turbinsumpen.

Dammbyggnaden, dammvallen, från nedsidan, med kraftstationen till vänster.

Dammvallen är också en vägbro.

Ställverkstornet i nationalromantisk stil.

Kraftverket och den kraftiga dammvallen murad av stensatta granitblock.

Nedströms vattenfallet fortsätter Alsterån ut i Store Hindsjön.

Maskinistbostaden är till stora delar välbevarad i sin 1890-talsstil.

Maskinistbostaden och ställverkstornet ligger på södra stranden.

Bobinfabriken och orten Uvafors

Den tidigare bobinfabriken/tråddrageriet (8) är idag en mycket förfallen industribyggnad i rött tegel, med skorsten som sticker upp. Nybro kommun med omnejd (delar av Kalmar och Högsby kommuner) kännetecknas industrihistoriskt av sina många snickerifabriker, och i synnerhet av det mycket höga antalet bobinfabriker. Eftersom området kan räknas till ett tidigare ”bobinrike” har den bevarade bobinfabriksbyggnaden ett högt kulturhistoriskt värde. En bevarad arbetarbostad (9), där de anställda vid fabriken kunde bo, samt fabrikschefens bostad (10), gör platsen till en hel liten kulturmiljö. Arbetarbostaden är delvis bevarad, med äldre panel, fönster och tak med lertegel. Chefsbostaden är ombyggd och tillbyggd på 1970-talet, men har kvar delar av ursprunglig skala och vissa byggnadsdetaljer. Trädgård med äldre träd och växter, grusgång och vacker grind i smide tillhör.

Snickerifabrikens ägarbostad.

Snickerifabriken.

Den tidigare arbetarbostaden till snickeri./bobinfabriken är en enkel byggnad, med äldre fönster. På ena gaveln har huset i modern tid byggts om till garage.

Det märks i bebyggelsen i området att bobinfabriken/träindustrin lockade till sig arbetskraft på 1890-talet. Förutom den arbetarbostad som ligger precis intill fabriken och träfabrikens chefsbostad finns ytterligare fem bostadshus (11). Fyra av dem är typiska representanter för den så kallade lägenhetsbebyggelsen. De består av ganska små hus på avstyckade tomter från 1890-talet eller 1900-talets början. De ligger utmed vägen ner till kraftstationen och bildar tillsammans en liten tätort. Den femte bostaden ligger mer för sig själv, på en avstyckad tomt. Den är döpt till Uvatorp (12), men är troligen egentligen inte ett torp i juridisk menig, utan som övriga ett exempel på lägenhetsbebyggelse. I miljön finns också ett exempel på en modern villa som skiljer sig från de övriga i skala, takvinklar och detaljer.

Ett av de små bostadshusen (11).

SMÅHUSBEBYGGELSE
Ordet småhus används ibland för att beskriva olika små bostadshus på landsbygden som inte är bondgårdar eller villor. Småhusbebyggelsen uppstod främst under slutet av 1800-talet. Småhusen var ofta bostad och verkstad för olika hantverkare, "undantagshus" eller bostad till skaran "mindre bemedlade", det vill säga fattiga, gamla och sjuka. Ofta ligger småhusbebyggelsen utmed ett äldre vägnät.

Den riktiga benämningen för små bostadshus på frånstyckade (friköpta) tomter är "lägenhetsbebyggelse". Karaktäristiskt är tomternas struktur med grusgångar, uthus och oftast frukt-trädgård, blomrabatter och trädgårdsland. Tomten omgärdas av staket, häck eller stenmur med en särskilt utsmyckad grind.

Till "småhus" hör också kategorin "backstugor", som låg på ofri grund, alltså att ägaren av backstugan inte ägde marken som stugan stod på.

"Torp" kan se ut som andra småhus, men de som bodde i torp hade ett kontrakt med ägaren av marken. Torparen skulle som betalning för hus och tomt årligen arbeta ett visst antal dagsverken på gården. Om kontraktet inte uppfylldes tvingandes torparen flytta. Systemet med torpare avskaffades inte förrän år 1943 i Sverige.

De olika små bostadshusen (11).

Historik

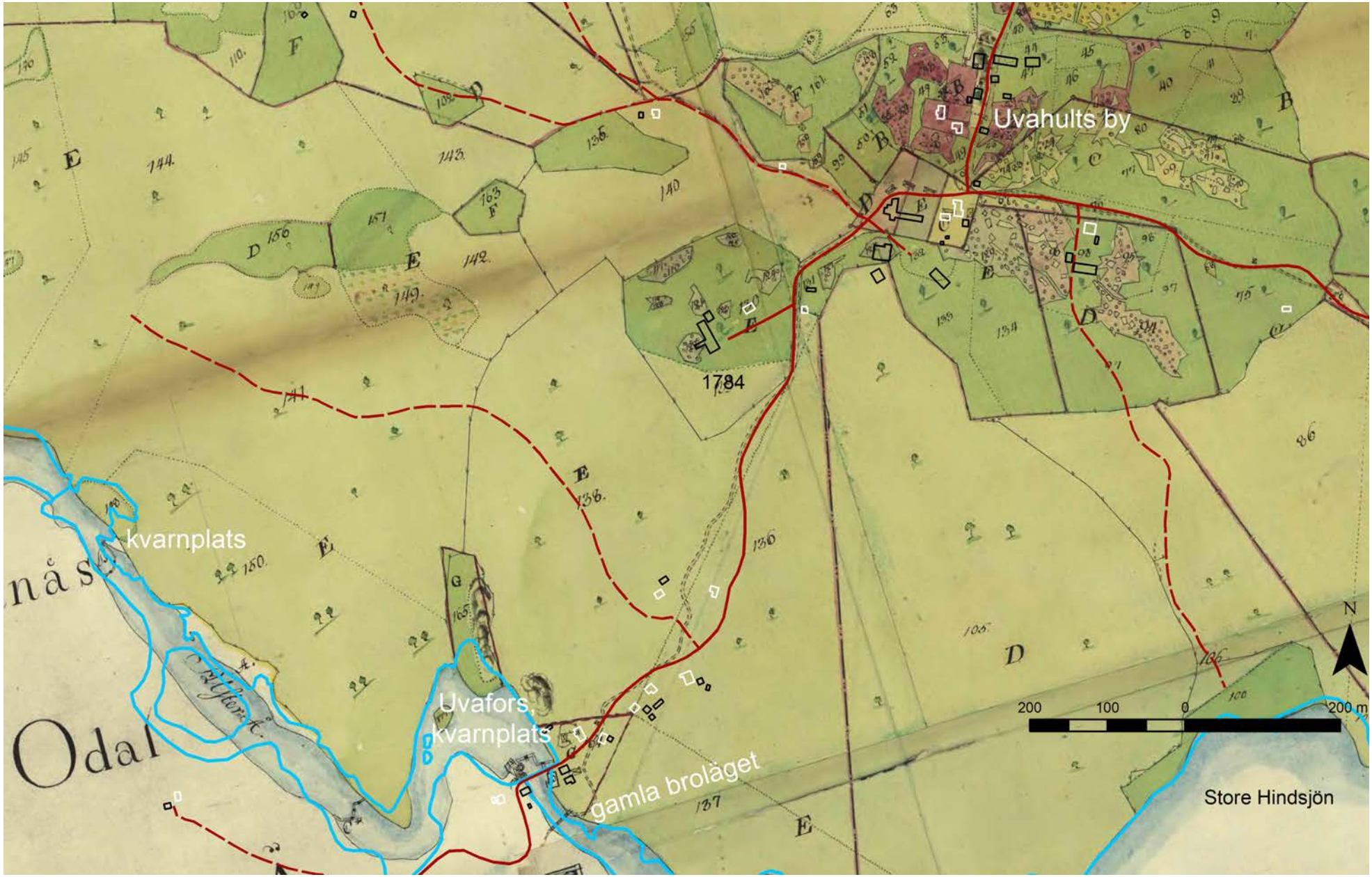
Här hittar du berättelser om människor och andra viktiga företeelser som präglat kulturmiljön.
En förklaring till varför de höga kulturhistoriska värdena finns på platsen.

De gamla kvarnarna

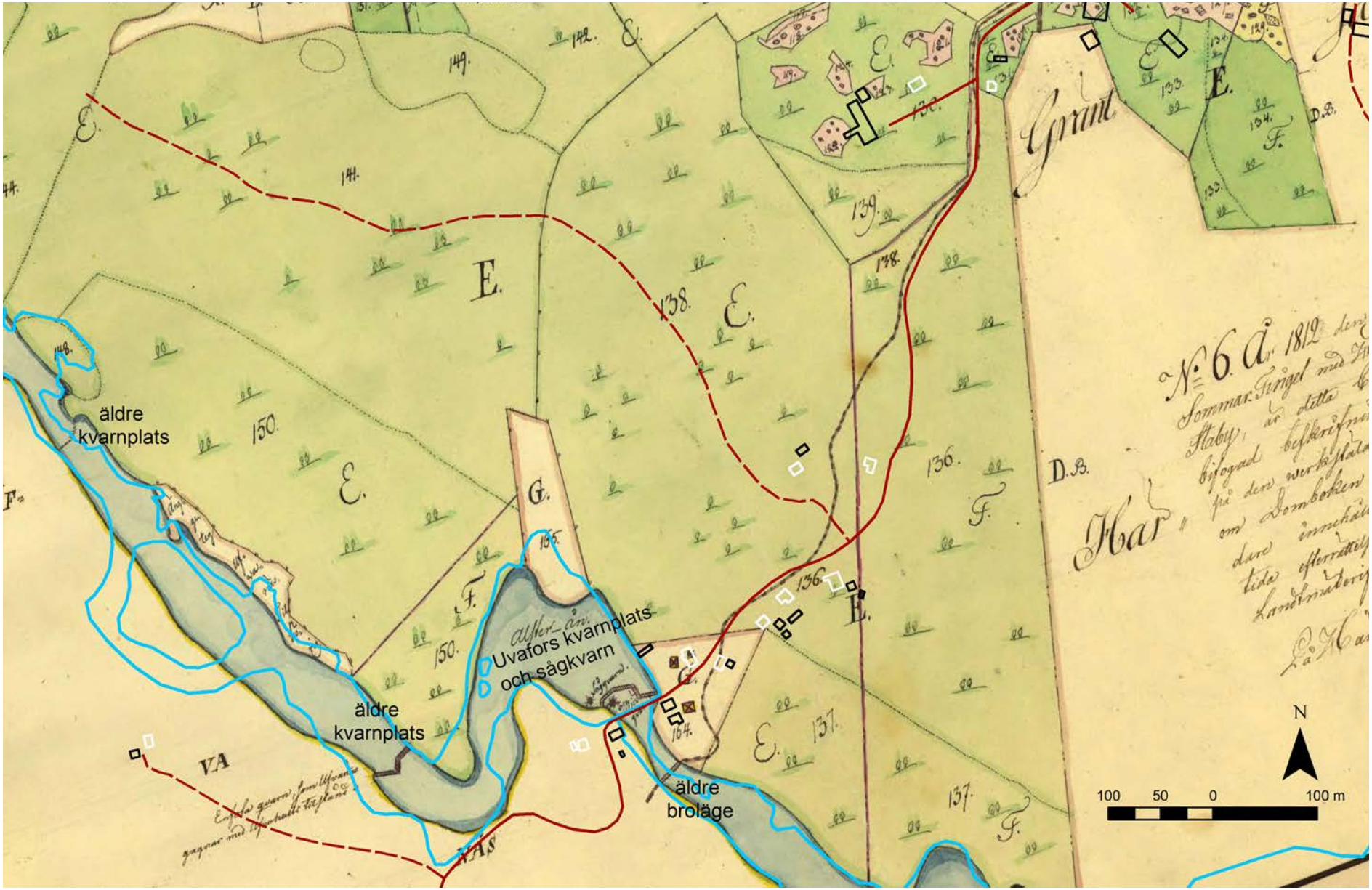
Asterån kännetecknas generellt av många vattenanknutna industrimiljöer, vilka bevarats i varierande utsträckning. Platsen här i Alsterån är en mycket gammal kvarnplats, på byn Uvahults utmark. Det tidigaste belägget för kvarn här är en karta från 1705, men detta innebär att det med stor sannolikhet har funnit kvarn här redan långt innan det. Uppströms Uvafors fanns ytterligare två kvarnar (13, 14). Byns läge har alltid varit perifert, långt ifrån det mest använda vägnätet.

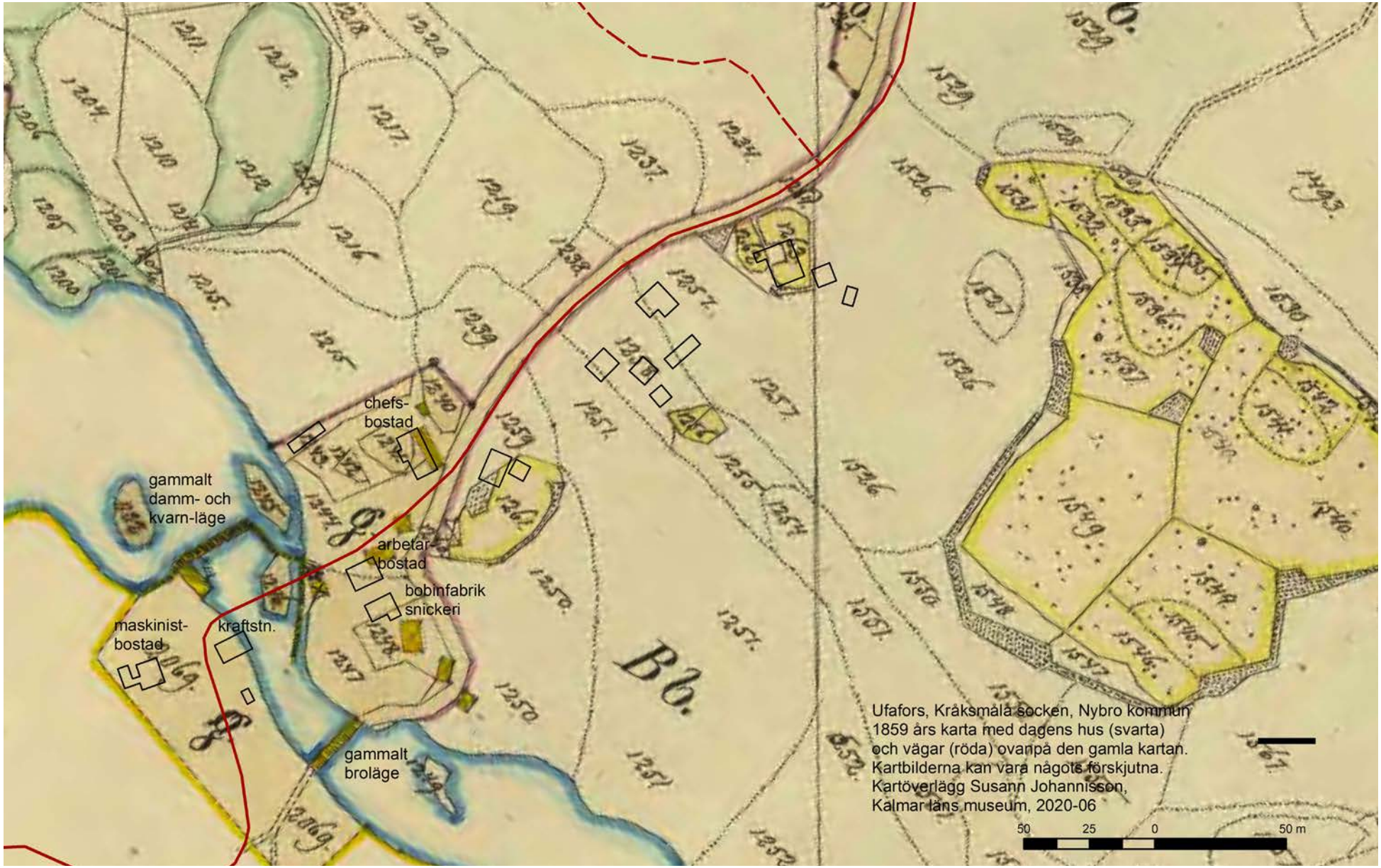
Utsnitt ur karta från 1705 som visar att reda då fanns en kvarn här, på byn Uvahults utmark.

Ett kartöverlägg, där dagens bostadshus (vita), ekonomibyggnader (svarta) och vägar (röda) lagts ovanpå ett utsnitt ur en karta från 1784, visar att här fanns flera vattenhjul, en bro över vattendraget (en kort bit nedströms nuvarande broläge) samt ytterligare två kvarnplatser med dammar en kort bit uppströms. En egen tomt har ritats ut vid kvarnplatsen. Möjligen skulle det kunna vara nu som namnet Uvafors etablerades.

Ett utsnitt ur en karta från 1811 visar att här fanns en sågkvarn (såg) och en mjölkkvarn, bostadshus (mjölnarbostad) samt ytterligare en kvarnplats med damm en kort bit uppströms. Kartan är omgjord som kartöverlägg, med dagens bostadshus (vita), uthus/industribyggnader (svarta) och vägar (röda) ovanpå den äldre kartan. Det syns hur vägen dragits om och att en äldre bro låg nedströms nuvarande.

Vid tiden för laga skifte, år 1859, har Uvafors utvecklats ytterligare. Området tycks ha styckats av som en egen tomt och bebyggts med flera hus. Det är oklart för oss idag vad detta var för hus, men en mjölnarbostad bör ha funnits bland dem. Uppströms (norr om) Uvafors finns ytterligare ett kvarnställe, med en liten kvarnbyggnad och en damm utritade.

Bobinfabriken och den lilla orten vid vattnet

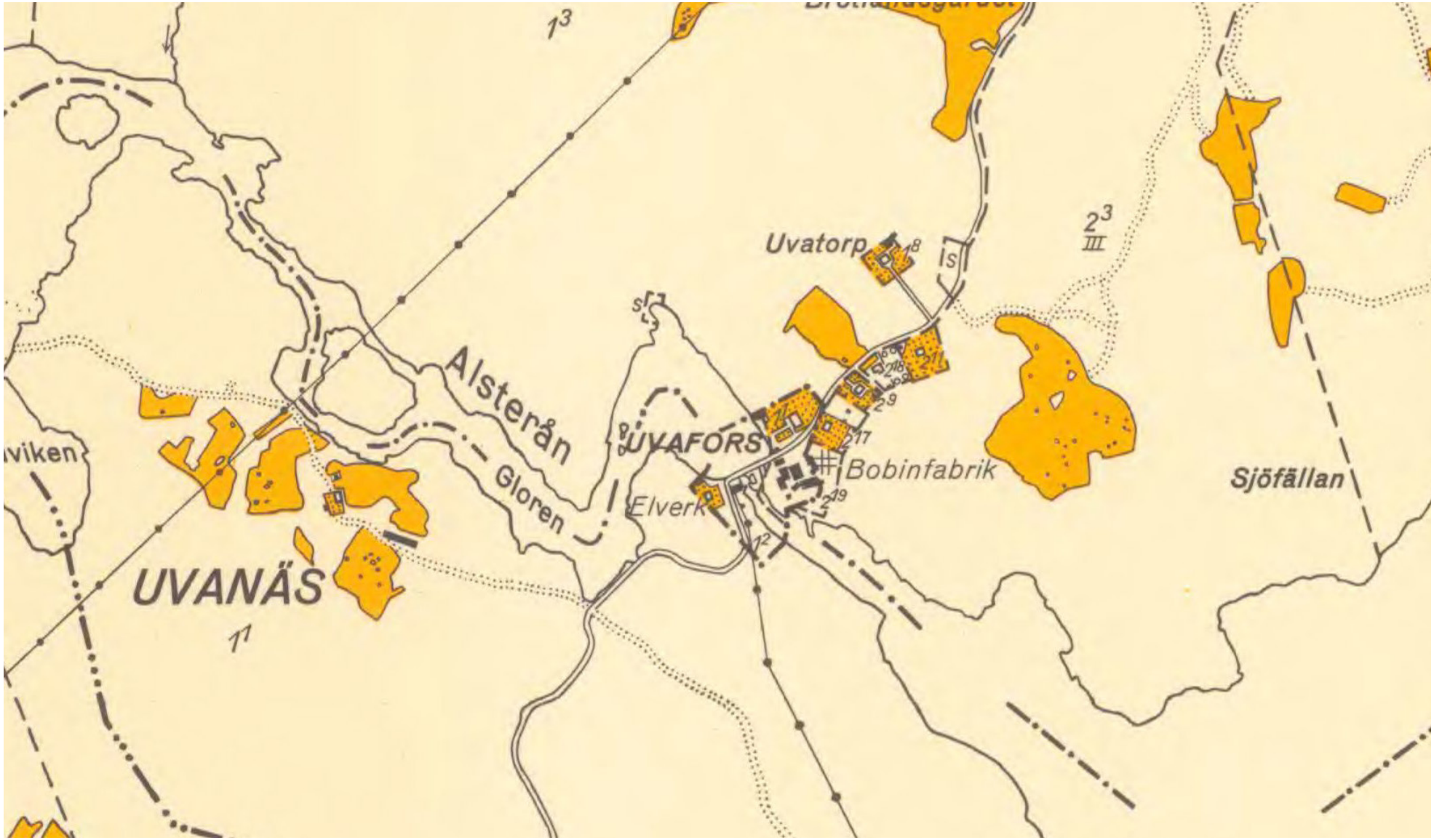
På den östra stranden vid Uvafors (Uvafors 1:1) anlades en bobinfabrik (svarverifabrik) omkring år 1890. Troligen drevs maskinerna med direktverkande vattenkraft. År 1916 flyttades rörelsen. Anläggningen användes då under några år till tråddrageri innan den återigen blev snickerifabrik. Möjligen byggdes snickerifabrikens maskinhus i samband med att kraftstationen byggdes (kring 1920), som en ersättning för att kraftverket lade beslag på den direktverkande vattenkraften. Det är oklart om snickerifabriken även kom att köpa elkraft från det nya kraftverket. Snickerifabriken var i drift ända fram till år 1967. Fotot till höger visar att personalen var ung och att det verkade förekomma barnarbete.

Några av de som arbetade på bobinfabriken år 1925. Foto Kalmar läns museum.

BOBINFABRIK
Bobin är en svarvad, rund rulle i trä. Rullarna användes bland annat som spolar i textilindustrin. Vid de små sågverken i skogarna sågades "sticks", de meterlånga smala ämnen som var basen för trådrulletillverkningen.

År 2007 inventerades industrier och industrilämningar i länet av Kalmar läns museum. Det konstaterades att i Kalmar län har Nybro kommun överlägset flest äldre industrianläggningar i trävarubranschen. De vanligaste träindustrierna är möbelfabriker och sågverk men det har också funnits väldigt många bobinfabriker. Kommunen är del av ett "bobinrike". Ett område med många svarverifabriker. I industriarvsdatabasen har Nybro kommun flest registrerade bobinfabriker i länet.

Kartan från 1941 visar den lilla orten som växt fram vid vattendraget: elverket, bobinfabriken, brädgården och de olika bostadshusen på sina små avstyckade tomter. De fyllda svarta hussymbolerna är fabriksbyggnader eller uthus. Det syns tydligt hur det fanns ett antal små hus som troligen hörde till bobinfabriken. En fastighet med elverket, maskinistbostaden, bobinfabriken och bobinfabrikens arbetarbostad har bildats. (Bobinfabrikens brädgård där virket som användes i fabriken staplades, ligger på en egen fastighet). Övriga bostadshus ligger på egna tomter och är så kallade lägenheter, lägenhetsbebyggelse, som var vanlig i början av 1900-talet.

Bostadshus

Under början av 1900-talet skedde några så kallade avsöndringar från byns mark. Det innebar att privatpersoner friköpte en liten tomt från en av gårdarna i byn och byggde ett bostadshus. Dessa var i juridisk mening inte torp utan kallades lägenhetsbebyggelse, eller lägenheter. Dessa hus hade en tomt runtom, med trädgård och någon form av land eller liten odling. De hade oftast ett uthus men kunde också ha hus för stallning av smådjur, som gris och höns, kanske till och med någon ko. Eftersom det fanns arbetstillfällen på bobinfabriken ligger det nära till hands att anta att dessa avstyckningar oftast gjordes av någon som jobbade på fabriken, som ville ha eget hus. På så sätt uppstod en mycket liten ort kring fabriken och kraftstationen. Enligt kartan från 1859 fanns det dock flera bostadshus här redan då. Det är oklart om dessa redan då låg på avstyckade tomter, vilka som byggda dessa, var de arbetade och om något av dessa hus är samma som finns kvar idag.

Uvafors blir modern kraftstation

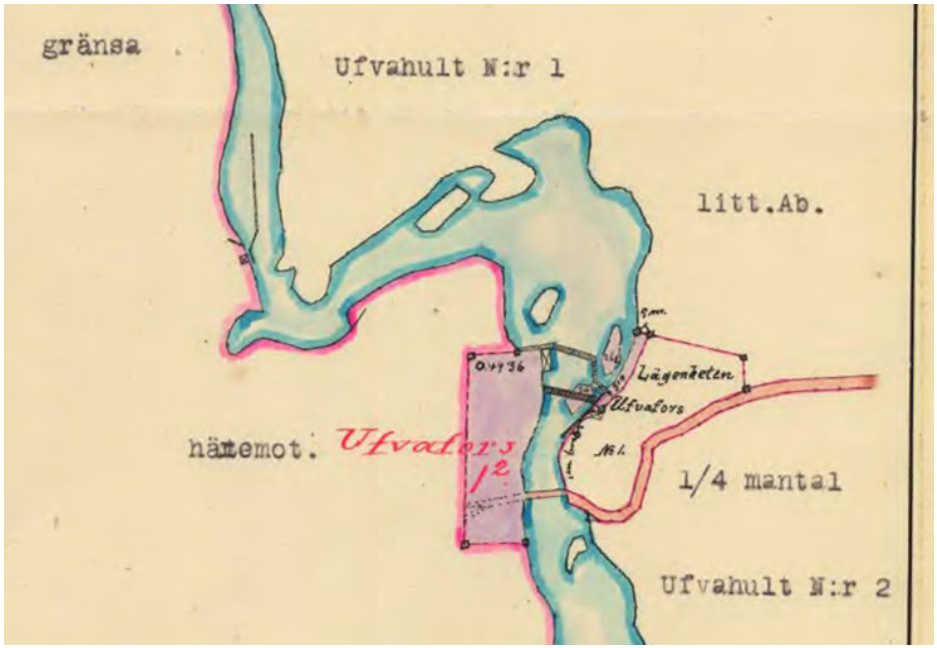
Redan 1874 tillsattes en Belysningskommitté i Nybro köping. Då köptes 10 fotogenlampor in och sattes upp för att råda bot på klagomål om mörka miljöer i Nybro, särskilt runt järnvägsstationen. 1907 elektrifierades belysningen och driften togs över av firma E. Buhré & Co. E Buhrés Elektricitetsverk & Co ägde ett ångkraftverk som hörde till Nybro Träförädling, den kvarn- och sågverksrörelse som han låtit anlägga i köpingens norra utkant år 1897. De producerade själva elen med hjälp av en ångmaskin som eldade spån från firmans sågverk. Firman satte upp 20 stycken elbågslampor i utemiljön. För detta betalade kommunen 100 kronor per år och lampa. Inför hot om höjda elpriser beslutade, den 1 december 1918, de styrande i Nybro köping att ta över elektricitetsförsörjningen från firma E. Buhré & Co. Ungefär samtidigt började de styrande i köpingen se sig om efter ett lämpligt fall för att låta uppföra ett vattenkraftverk i egen regi. År 1917 köpte köpingen både Buhrés Elektricitetsverk och Uvafors vattenfall. Nybro Köpings Elektricitetsverk bildades år 1918 och från den dagen har det funnits eldistribution och elproduktion i kommunalt ägande i Nybro.

Fabrikör Gustav Kähr var förhandlare när det värdefulla vattenfallet skulle köpas in. Priset blev 35 000 kronor och fastigheten Uvafors 1:2 styckades av från stamfastigheten. Under de kommande åren gjordes en omfattande ombyggnad av vattenfallet till en kostnad av 350 000 kronor. Kraftstationen byggdes för att generera 300 hkr (220kw). Anläggningen stod klar i april 1921, då den började leverera ström till Nybro via en 25 km lång luftledning. År 1921 var kraftstationen klar att börja producera ström, tack vare två turbiner på 150 hkr. Nätets totala ledningslängd hade växt till 42 km.

Ett sextiotal lampor sattes upp som gatubelysning i Nybro. Den starka tillväxten i Nybro ledde till att det redan vid mitten av 1920-talet undersöktes om ytterligare krafttillskott. År 1929 beslutades att ansluta till Svenska Kraftaktiebolaget med 20 kV ledning som reservkraft, eftersom elbehovet hade ökat så markant. 1940-talets industriella utveckling och den ökade användningen av el i hemmen ökade belastningen på nätet kraftigt. Vid mitten av 1940-talet hade i stort sett hela landsbygden runt Nybro fått elektricitet. Efter hand avtog dock Uvafors betydelse för Nybro. 1950 stod Uvafors endast för 10% av elförbrukningen i Nybro. Därför valde man att sälja kraftverket, till Fabrikör E. Lindell. Lindell ägde då redan kraftverken i Högeström och Knivingaryd, vilka han själv låtit anlägga. Försäljningen innebar att direktledningarna till Nybro kapades och staden fick all sin kraft från Sydkrafts nät.

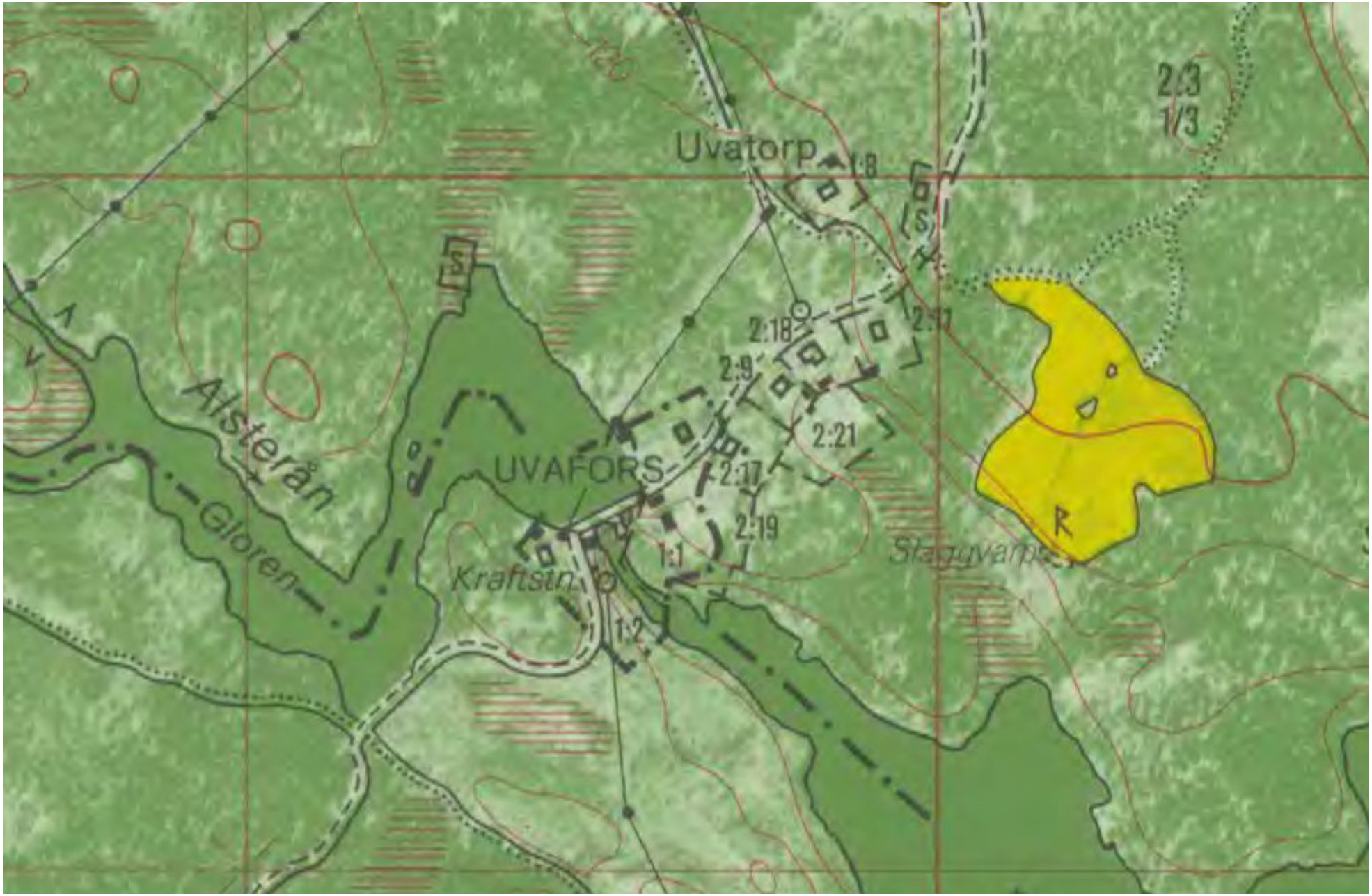
De större tätorterna elektrifierades inledningsvis, i början av 1900-talet, vanligen med hjälp av lokala ångdrivna kraftverk och inte sällan av privata bolag. Vid en inventering av kulturhistoriskt värdefulla kraftstationsmiljöer i Kalmar län, som genomfördes av länsstyrelsen 2014, kunde konstateras att 32 av de 38 dokumenterade verk var uppförda av privata byggherrar. Endast sex kraftverk var uppförda av kommunala byggherrar, där Uvafors som uppfördes av Nybro köping idag tillhör en av de bäst bevarade. Av en utredning från 1924 framgår att den absoluta majoriteten av kraftverken ägdes av enskilda gårdar, personer och bolag. En handfull av verken ägdes av kooperativa föreningar, mest i det södra länet. Endast ett verk var då i kommunal ägo – Uvafors. På så sätt framstår Uvafors som unikt.

Vid den stora kommunsammanslagningen 1969 fick Nybro kommun ytterligare 1100 elkunder och 20 mil ledningsnät. En omfattande upprustning av detta nät påbörjades. År 1995 bolagiserades verksamheten, som sedan starten på 1920-talet hade drivits som en kommunal förvaltning. Nybro Elnät AB och Nybro Energi AB bildades. År 1991 såldes Uvafors kraftstation till Willy Lundgren och Jan Borg, varvid de genomförde en större upprustning. Ungefär vid samma tid, några år in på 1990-talet, lät Vägverket renovera bron över dammen, vilket innebar att den tidigare grusvägen belades med asfalt och broräckena i trä utbyttes mot nuvarande vägräcken i galvaniserad plåt och ”Gunnebostängsel”. Troligen var det även under 1990-talet, möjligen i samband med väg-/broombyggnaden som de luftledningar vilka tidigare ledde ut till en transformatorstation söder om stationen kapades. Istället byggdes en transformator in i utledningstornet och kablarna grävdes ned under mark. Maskinistbostaden styckades av och såldes som en separat fastighet, varför ägarna lät uppföra en ”Friggebod” för övernattning intill kraftstationen.

Ett utsnitt ur en karta från 1920 visar tydligt var den gamla vägen gick, och det gamla broläget, samt var den nya dammvallen just hade byggts. Uppe till vänster i bild syns ett litet kvarnhus och en del v en damm som visar nästa kvarnställe uppströms Uvafors.

År 2006 köptes stationen av AMO Kabel/Amokraft i Alstermo, genom dotterbolaget Uvafors Energi AB, vilka ännu äger stationen. Den senaste större renoveringen/ombyggnaden gjordes år 2010 då ett av stationens två aggregat utbyttes. Ett av de ursprungliga horisontalaxlade aggregaten med tvillingfrancisturbiner (100 resp. 120 kW) ersattes då av ett vertikalaxlat aggregat med semikaplanturbin. Ombyggnaden innebar att delar av sumpen gjöts om och fick en överbyggnad i form av en svart ”låda”. Kraften från vattenfallet lades ut på det kommunala nätet.

Kartan från 1977 visar att bobinfabriken har försvunnit men kraftstationen finns kvar.

Uvafors i framtiden

Här ges förslag på förhållningssätt inför framtiden för hur kulturmiljön ska bevaras och utvecklas.

Nybro kommun vill att kommunens kulturmiljöer ska bevaras och utvecklas så att kommande generationer kan ta del av dem. Under rubriken "bevara" anges vad vi är skyldiga att ta hänsyn till enligt lag. Under rubriken "utveckla" finns tips om hur viktiga kulturmiljöer kan utvecklas och förvaltas så att deras värden finns kvar för eftervärlden. Tipsen kan rikta sig till Länsstyrelsen, kommunen och/eller till dig som privatperson.

Läs mer tips om hur du kan vara med och utveckla kulturmiljöer under "Generella råd" i Kulturmiljöprogrammets inledningskapite

Bevara

De äldre bostadshusen (7, 9, 10, 11) samt ställverkstornet eller utledningstornet och kraftverksbyggnadnaden ska betraktas som särskild värdefulla enligt Plan- och bygglagens 8 kap. 13 § och 14 §.

Utveckla

Platsens karaktär av kraftstation ska behållas. De båda kraftstationsbyggnaderna i nationalromantisk stil är till det yttre känsliga för förändringar, medan interiör och maskinella utrustning kan ändras utan att stationens väsentliga kvaliteter går förlorade. De delar som återstår av den ursprungliga kontrollpanelen bör dock bevaras och fortsatt vara monterad eller förvaras i byggnaden. Framtida renoveringar av byggnaderna bör göras med varsamhet enligt Plan- och bygglagen.

Den höga naturstensklädda dammvallen, dammbyggnaden, är tidstypisk och byggd med omsorg i materialval och utförande. Underbyggnadens yttre bör inte förändras. Vattnet på dammbyggnadens båda sidor bör fortsatt kontrastera i höjd och karaktär.

Äldre kvarnlägen uppströms Uvafors bör undersökas och eventuella lämningar efter brofundament, dammar och byggnader registreras.

Bobinfabriken har ett högt kulturhistoriskt värde. Ställningstagande om bevarande eller inte behöver tas. Antingen bör byggnaden rustas upp och hitta nya användningssätt eller att byggnaden plockas ner i någon grad. Delar av byggnaden kan lämnas som en ruin eller lämningsmiljö, eller om vissa delar skulle kunna ingå i en ny byggnad. Platsen bör skyltas med information om Uvafors historia.

Referenser

Muntliga

Jan Blad

Läs mer/referenser

Nybro stads elverk 1918–1968, 1968.

Uvafors - Kulturmiljöenheten projekt INVÄVA (Inventering och värdering av vattendragens kulturmiljöer), (Per Lindegård) Länsstyrelsen i Kalmar län, 2017.

Uvafors ARBETSKOPIA – ur Inventering av vattenkraftverk, Lotta Lamke, Länsstyrelsen i Kalmar län, 2012.

Vattenkraftverksprojektet 2012–2013 - ett kulturhistoriskt projekt om de elproducerande vattenkraftverken i Kalmar län Kulturmiljö och vattenförvaltning – planeringsunderlag för södra Östersjöns vattendistrikt, delprojekt 3, Lotta Lamke, Länsstyrelsen Kalmar län, januari 2014.

Nybro köpings historia 1824–1924.
Nybro historia 1924–1968.

Sveriges bebyggelse: statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden, del II, Kalmar län, Sigurd Erixon (red),1958.

Vägen som kulturarv - värdefulla vägar och vägmiljöer i Kalmar län, Christina Almqvist, Per Lindegård, Länsstyrelsen Kalmar län och Vägverket, 1999.

Natur i Östra Småland, Markus Forslund (red), Länsstyrelsen i Kalmar, 1997.

Övriga referenser

Fornminneskartan: www.raa.se/fornsok
Historiska kartor: www.lantmateriet.se, historiska kartor